

УДК 32.323

ВИНИКНЕННЯ НЕФОРМАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ В УКРАЇНІ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ДЕЙНСТИТУАЛІЗАЦІЇ І ДЕФОРМАЛІЗАЦІЇ ТА СПЕЦИФІКА ЇХ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ

Анастасія Русиняк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
філософський факультет,
кафедра теорії та історії політичної науки,
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна*

Проаналізовано загальні проблеми розвитку вітчизняного політичного процесу та вплив переважно неформальних інститутів на розбудову української політичної системи та формування політичного режиму в Україні. Визначено політичний режим України як гібридний внаслідок переваги неформальних інститутів над формальними, що є результатом процесу деформалізації та дейнституціоналізації. Зроблено висновки про основні труднощі України на шляху політичної модернізації та демократизації.

Ключові слова: неформальний політичний інститут, політична система, політичний режим, деформалізація, дейнституціоналізація, амбівалентність, корупція.

Після розколу Радянського Союзу Україна, як і інші колишні союзні республіки, здобула незалежність. Склалася нова держава з новими установками та правилами. Нова внутрішньополітична ситуація та статус державної самостійності в міжнародному співтоваристві сприяли формуванню нової політичної системи, побудованої на ринкових та демократичних принципах. Постає перехідний період в українських реаліях, час трансформацій із комуністичного минулого в демократичне майбутнє. Постає становлення нових суспільно-політичних інститутів, тобто відбувається процес інституціоналізації, який характеризується трьома аспектами: процес становлення та прийняття суспільством нових правил та норм; створення тих організаційних структур, які б відповідали за артикуляцію та порядок дотримання даних норм; легітимація даних структур – формування ставлення до них, яке б відображало згоду людей із даним інституціональним порядком [3, с. 6].

Водночас процесу інституціоналізації передують процес дейнституціоналізації, коли відбувається трансформація усіх інститутів і заміна одних інститутів іншими. Як відомо, будь-які до певної міри радикальні зміни в тій чи іншій сфері життя суспільства, під час руйнування інституційних основ, є передумовою виникнення соціальних криз, нестабільності.

Політична дейнституціоналізація, у свою чергу, призводить до громадянських конфліктів, політичних потрясінь, крім того, до становлення авторитаризму чи тоталітаризму, коли влада вводить кардинальні інституціональні заборони та інновації. В усіх випадках дейнституціоналізація змушує суспільство переживати значні втрати, які супроводжуються появою масової агресії, деморалізованості, амбівалентності, політичної демагогії та популізму, необдуманим конформізмом, абсентеїзмом. По інший бік барикад залишаються поступові суспільно-політичні інституційні зміни. Такі інституційні зміни характеризується лише проблемною соціальною інтеграцією без конфліктів, за допомогою поступового заміщення старих інститутів новими, і трактуються такі зміни як «модель інституційних відхилень» [3, с. 8].

Особлива ситуація склалася в державах Центральної та Східної Європи, пов'язана з так званими «інституційними вибухами» в рамках посткомуністичних трансформацій у цих державах. Інституційні зміни в цих суспільствах, які отримали назву «оксамитових революцій», відрізняються можливістю швидких у часовому вимірі корінних змін інституціональної системи, без значної дестабілізації суспільства. Попри те, що існували окремі випадки із хвилею насилля, нестабільності в окремих випадках, враховуючи взривний характер відмови держав від інституціональних основ суспільно-політичного життя, загалом посткомуністичні трансформації виявились зовсім не тим страшним дестабілюючим процесом, як очікувалося.

Неочікуваний характер деінституціоналізації на посткомуністичному просторі зумовив крах багатьох концепцій у той період, що ми проаналізуємо на прикладі українського перехідного процесу.

Відомо, що після здобуття незалежності України, виникли досить специфічні зміни у всіх сферах інституційного простору. Так чи інакше, сам факт розпаду інституційних основ радянського суспільства, що супроводжувався політичними, економічними змінами, феноменом розпаду наддержави, втратою комуністичною ідеологією верховенства, припиненням функціонування таких одіозних інститутів у духовній сфері, як цензура, атеїзм, заперечувати недоцільно [3, с. 9].

У процесі деінституціоналізації пострадянського інституційного простору всі інститути повністю або частково зазнали руйнації. Таким чином, логічно мала б бути ситуація повної дестабілізації суспільного життя, дезінтеграції, соціального хаосу. Втім, українські реалії мали специфічний характер. Для України, як зазначають українські дослідники Є. Головаха та Н. Паніна, радикальна деінституціоналізація не обернулася жодним із можливих варіантів – ані суспільно-політичним хаосом, ані соціальною нестабільністю. Крім того, не спостерігалось загострення соціальних та міжетнічних відносин, адже, попри погіршення соціально-економічного становища, не відбулось посилення соціальної нетерпимості та нетолерантності [11].

Отже, ситуація трансформаційних процесів в Україні продемонструвала в багатьох аспектах перспективний, а не регресивний механізм підтримки стабільності у складних умовах постійного поглиблення соціально-економічного кризового становища. Специфічний характер української деінституційналізації, вважають дослідники, можна пояснити двома припущеннями. Перше полягає в тому, що деінституціоналізація виявилась суто демонстративною, насправді не торкнувшись дійсних інституціональних основ, в результаті чого, попри нові суспільно-політичні умови, старі інститути зберегли своє функціональне значення. Сутність другого припущення полягає в тому, що становлення нової інституціональної основи, нових інститутів відбувалося такими самими швидкими темпами, як і крах старих, посткомуністичних інститутів, і таким чином нові інститути змогли виконати компенсаторну стабілізаційну функцію.

Демонстративність деінституціоналізації з важкістю можна віднести до соціальних реалій, хоча є дослідники, які аргументовано це положення підтверджують, і ми також вважаємо, що не можна демонстративність відносити однозначно до соціологічної фантастики. Адже не можна ствердно говорити про чітку деінституціоналізацію в українських реаліях, коли інститут президента, наприклад, у багатьох аспектах відтворював стару систему однопартійного управління. Це явище Є. Головаха та Н. Паніна називають «інституціональною мімікрією» [3, с. 11]. Втім, у зазначеному припущенні важливим є інший момент, не те, що старі інститути залишились функціональними, тобто легітимними деякою мірою, не їх здатність регулювати соціальні відносини та

соціальну поведінку, а те, що старі інститути стають нелегальними, тобто руйнування старих інститутів відбувається зверху, законодавчим шляхом. Якими б декларативними не були нові інститути, попри латентне існування старих, нові були легальними, що є вирішальним аргументом.

Забезпечуючи порівняну стабільність та інтеграцію, старі інститути через посткомуністичну деінституціоналізацію втратили, як мінімум, два основних інституціональних атрибути – легальність та організаційну інфраструктуру (що відійшло до нових інститутів), і зрештою втратили конкурентоздатність у поясненні факторів стабілізації українського суспільства за часів пострадянської трансформації [3, с. 10].

Відсутність організаційного аспекту та легального статусу характеризує старі інститути як радянські традиційні норми, як стереотипну масову свідомість. Інше припущення, яке полягає в швидкій адаптації нових інститутів до нових соціально-політичних умов та набуття ними необхідних атрибутивних рис з метою виконання стабілізуючої функції, має під собою вже більшу потенційність, адже оперує вже двома основами – легальністю та організаційною інфраструктурою, попри відсутність легітимності. Суперечливим є зіставлення принципово нових інститутів та їх ефективності.

Як згадувалось, більшість старих інститутів у нових умовах продовжують функціонувати, попри їхню нелегальність. У результаті деінституціоналізації дані інститути не трансформувались, не замінилися кардинально іншими, як це б мало бути, вони зберегли свій вплив, перейшовши «в тінь», тобто стали неформальними політичними інститутами. «Замість очікуваного виродження старих інститутів, спостерігається їх своєрідне переродження – реінкарнація», – зазначають Є. Головаха та Н. Паніна [4, с. 46].

Процес деінституціоналізації в українських реаліях спричинив існування в політичній структурі багатьох старих радянських норм, зв'язків, зберіг за радянськими акторами їх статусні позиції. Цей процес призвів до виникнення неформальних політичних інститутів, які з моменту виникнення володіли традиційною легітимністю, функціонуючи поза правовим полем, тобто не відбулось швидкої адаптації нових інститутів до нових умов, нові інститути виникли не на порожньому місці, вони перейшли з радянського минулого, де зароджувались у тіні.

Втім, попри наявність двох основ із трьох – легальності та організаційно інфраструктури, – не варто недооцінювати легітимність нових інститутів. Постає вагома проблема: навіть за умови легалізації цих неформальних інститутів, забезпечення їх організаційною інфраструктурою, вони навряд чи стануть ефективними інститутами, які сприятимуть розвитку держави. Недостатньо легалізувати «розкрадання державного майна» в формі приватизації, щоб інститут став легітимним. Це ми можемо простежити яскраво на прикладі України більшою мірою від незалежності і меншою – до сьогодні, коли рівень довіри громадян до нових інститутів є низьким і хвилеподібно з незначними відхиленнями прогресує та регресує. Здебільшого тотальна недовіра була притаманна саме початку незалежності, що є логічним для перехідного процесу, нині ж ситуація вкрай складна, коли становище інституціональної системи неоднозначне, старі інститути втрачають позиції, а нові їх ще не завоювали, коли у громадян відсутня довіра як до старих, так і до нових інститутів, що зумовлено аналізованою «пасткою гібридності», постійною нестійкістю політичної системи.

Таким чином, два припущення зумовлюють суперечливий інституціональний простір українського трансформаційного процесу, де відсутні як легальні старі інститути, так і легітимні нові. Виникає питання: які інститути в українському контексті мають виконувати стабілізуючу функцію в політичній системі?

Після колапсу Радянського Союзу суспільно-політичні трансформації переживали всі посткомуністичні держави, втім, трансформації пострадянських держав відрізняються від аналогічного процесу посткомуністичних держав «соціалістичного табору». Так, польські соціологи зазначають, що «колапс комуністичних режимів у Східній Європі призвів до трансформації політичних, економічних інститутів», але від самого початку переходу польське суспільство відрізнялось наявністю нових легальних та легітимних інститутів – ринкової економіки, католицької церкви, «Солідарності» [12, с. 215].

Пострадянські трансформації відрізняються від посткомуністичних і тим, що в них виникає численна кількість неформальних практик у результаті інституціоналізації. Корупція, провідна роль у формуванні нової української держави мафії, непотизм, лобізм підривали процес легітимації нових інститутів. Посткомуністичним державам, окрім пострадянських, нині вже притаманний досвід діяльності в умовах демократії та ринкової економіки, притаманні стабільні та інтегровані інститути, що зумовлено швидкою реалізацією «шокової терапії» в Польщі, Чехії.

Українські реалії в даному ракурсі знову ж таки відрізняються: в Україні відсутні як позитивні зрушення, так і негативні, адже функціонують і старі, і нові інститути, що зумовлює відсутність агресивності, конфліктності, але і відсутність активності. Це зумовлює характер інституціоналізації в пострадянській Україні як подвійної, адже лише в такій ситуації забезпечується, за словами Є. Головахи, «інституціональна повноцінність» українського суспільства. Феномен подвійної інституціоналізації передбачає згоду громадян жити в такому інституціональному просторі, де діють і старі, і нові інститути.

Під час подвійної інституціоналізації неформальні інститути з радянського минулого – тіньовий ринок, блат, подвійна мораль, коли особа «розривається» між приватними та публічними позиціями, – трансформуються у формальні інститути перехідного суспільства, втім, не сприймаються легітимними більшістю громадян. Тому громадяни свідомо не дотримуються начебто формальних норм, сповідуючи традиційні тіньові практики [3, с. 16].

Подвійна інституціоналізація за своєю суттю парадоксальна, адже українські громадяни сприймають такий інституціональний простір не як бажаний стан, а як менше зло, громадянин постійно перебуває у стані невизначеності, подекуди він використовує легітимні старі інститути, а подекуди – легальні нові.

Існування феномена подвійної інституціоналізації в пострадянських умовах України не варто вважати беззаперечним. Є. Головаха та Н. Паніна виділяють два критерії, які підтверджують або ж спростовують факт подвійної інституціоналізації. По-перше, характер інституціональних процесів має відповідати психологічному стану масової свідомості громадян в Україні. А більшість дослідників визначає психологічний стан українських акторів терміном «масова амбівалентність». Українські громадяни не мають чітких переконань, ціннісних орієнтацій, а інші через нігілістичність, абсентеїзм, конформізм демонструють так звану амбівалентність [2]. Вона (амбівалентність) проявляється в узгодженні демократичності та авторитаризму під час прийняття політичних рішень, коли демократичні цілі суспільно-політичних перетворень суперечливо поєднуються з авторитарними засобами досягнення демократичних цілей [2, с. 19].

Ми вважаємо, що існування амбівалентності в масовій свідомості є проблемним чинником в українських реаліях, що зумовлює постійний гібридний політичний режим. Адже український громадянин, володіючи амбівалентною свідомістю, одночасно виступає за демократичні перетворення, за ринкову економіку, інститут багатопартійності, за незалежність, та, з іншого боку, за невихід України з Радянського Союзу. Для комформного ам-

бівалентного мислення «так» капіталістичному майбутньому не означає «ні» поверненню до соціалізму.

Наявність даного критерію не тільки зумовлює існування феномена подвійної інституціоналізації в пострадянській Україні, а також перешкоджає будь-яким спробам вивести суспільство з кризи перехідного процесу. Амбівалентність зумовлює нігілістичні настрої, некритичне сприйняття альтернатив, спотворені потреби громадян.

Іншим критерієм існування подвійної інституціоналізації є зміни в соціальній структурі. Такі умови, за яких стара соціальна структура збереглась у своїй основі, партійна номенклатура переросла в керівну деідеологізовану бюрократію, яка постійно поповнюється декларативними демократичними лідерами, сприяли виникненню паралельної соціальної структури, яка є відхиленням від норм, є гібридною і функціонує за інституціональними правилами, притаманними лише їй. Така структура характеризується існуванням двох протилежних соціальних груп – з одного боку, це професіоналізовані нові актори, які перешкоджають комуністичній інституційній реставрації, і їх меншість, а з іншого боку, масовий прошарок старої номенклатури, що робить все для збереження своїх суспільно-політичних ролей.

Проаналізовані процеси, які є наслідком процесу деінституціоналізації, посилюються процесом деформалізації. Деформалізація, на думку більшості дослідників, є наслідком процесу деінституціоналізації. Дослідник В. Радаєв визначає деформалізацію правил як процес неперервної трансформації інститутів, під час якої формальні правила значною мірою витісняються неформальними та стають частиною неформальних відносин. Така тенденція виникає в ситуаціях, коли політичні актори, будучи ознайомлені з наявними формальними правилами, свідомо їх не дотримуються [8].

По суті, деформалізація є тією несумісністю нових формальних правил (зумовлених процесом деінституціоналізації) із суспільно-політичною практикою, що склалася, що, у свою чергу, призводить до заміни цих формальних правил неформальними. Процес деформалізації є актуальним для сучасних досліджень, адже він активно впливає на політичні процеси держав, інколи справляючи не лише деструктивний вплив, а й позитивний. Це підтверджує висновок Д. Нортона, що зв'язок між ефективністю та стабільністю інститутів відсутній [7, с. 109]. Як відомо, процес деформалізації на початку незалежності України, знижуючи ефективність новостворених інститутів, одночасно сприяв стабілізації інституціонального простору. Так чи інакше, більш чи менш глибоке розходження між формальними та неформальними практиками, між формальними практиками та соціальною реальністю створює всі умови для інституціональної пастки, в яку, зокрема, потрапила Україна і досі перебуває в ній. Основною причиною існування даної пастки є саме невідповідність формальних правил наявним реальним умовам та практикам.

Формальні інститути в пострадянських реаліях не змогли трансформуватись у норми, які розуміють і приймають громадяни як загальноприйняті орієнтири поведінки. Актори в суспільно-політичних умовах, для того щоб мати змогу порушити, обійти або пристосувати якимось чином до власних цілей ті формальні правила, змушені їх засвоїти. Через це «гра за правилами» замінюється на «гру з правилами», що може викликати ризик інституціональної пастки, за якої інститут, залишаючись для акторів функціонально необхідним, під час деформалізації правил приречений на неідеальність, слабкість. А якщо ж інститут не взаємодіє з неформальними, а, навпаки, конкурує з неформальними інститутами, постає велика вірогідність, що цілі акторів, яких вони намагаються досягти за допомогою використання саме неформальних інститутів, викличуть спотворення очікуваних результатів, а бажані результати зможуть реалізуватись лише у разі використання формальних інститу-

тів. Таке протиріччя формальних та неформальних інститутів в українському суспільстві має наслідком розчарування в інноваціях, запозичених у прогресивних країн [10].

Деформалізація і, зрештою, активне функціонування неформальних політичних інститутів у перехідному українському суспільстві зумовлена низкою причин, серед яких: слабкість, незавершеність та неузгодженість офіційних установок; значна роль особистісного фактора; домінування позаправових, неформальних способів поведінки в повсякденному житті; укоріненість багатьох неформальних моделей поведінки в політичній культурі як наслідок радянського минулого; вплив ієрархії влади та довіри. Відбувається постійне поширення «сірої зони» суспільного життя, стримування розвитку громадянського суспільства, високоінституціоналізованої політичної системи [6].

Потреба в самостійно організованому середовищі повсякденного життя, яке регулюється недвозначними, несуперечливими, зрозумілими для громадян нормами, перебуває в протиріччі, пов'язаному із залежністю цього середовища від формальних інститутів, які довільно регламентують права [10]. Тобто, саме деформалізація спричиняє інституціональні пастки, породжує конкурентний спосіб взаємодії формальних та неформальних інститутів.

Конкурентна модель співвідношення формальних та неформальних інститутів, яка притаманна українській політичній системі, зумовлена тим, що неформальні політичні інститути виникли як наслідок деінституціоналізації та деформалізації, вийшовши з тіні, таким чином, залишивши в тіні формальні. Формальні ж інститути постійно удосконалюються, втім відсутність їх легітимності, їх декларативне існування, яке не відповідає реальним умовам, не дозволяє припинити конкурентний характер їх взаємодії з неформальними.

Якщо опиратись на класифікацію моделей співвідношення формальних інститутів із неформальними, запропоновану Г. Хелмке та С. Левіцкі, то українська модель також належить до конкурентної, адже за їх визначенням конкурентна модель передбачає накладання формальних інститутів на місцеві правила та державні структури [9, с. 198].

За висновками іншого дослідника А. Хлопіна, конкурентний спосіб взаємодії формальних та неформальних інститутів притаманний більшості пострадянських держав. Нині в Україні такий спосіб цілком детермінований системою патримоніального панування, блату, клієнтелізму, які не будучи легальними, залишаються легітимними, з огляду на високу результативність особистих зв'язків. Ієрархія в українських реаліях не передбачає, що кожен виконує те, що йому належить, ієрархія – це, коли громадянин знає, до кого йому потрібно звернутися і скільки заплатити, щоб проблему було вирішено [10].

У разі конкурентної моделі відбувається девальвація практичного значення норм під час виконання публічних політичних ролей, що стимулює експансію неформальних правил у макросередовище. Неформальні інститути в Україні виникають у неоднозначний спосіб – не виникають як нові неформальні інститути в новій державі (неформальні інститути є нормальним явищем і присутні в будь-якому утворенні, навіть найбільш демократичному). Неформальні інститути виникають як відродження з минулого. Нові соціальні умови не сприяли їх знищенню, крім того, спричинили їх реінкарнацію. Деінституціоналізація, нелегітимні формальні інститути є основними чинниками виникнення неформальних інститутів в Україні, що, у свою чергу, є причиною незавершеної інституціональної системи на сьогодні.

Перехідний процес українського суспільства, як і будь-якого іншого, супроводжувався загальними проблемами – нестійкістю і непослідовністю конституційного процесу, високим рівнем функціонування неформального політичного простору. Такі проблеми зазвичай призводять до виникнення інституційних дефектів у структурі політичного управ-

ління, проте дефекти ці нетривалі, адже перехідний процес має властивість закінчуватись або встановленням демократичного, або авторитарного (тоталітарного) режиму. До встановлення режиму, коли політичний порядок ще формується в постійно змінюваних умовах, коли політична система має конкурентний характер, саме неформальний політичний інституціональний простір є визначальним у формуванні параметрів політичного процесу [5, с. 60]. В Україні не відбулося встановлення жодного з перелічених режимів, їй притаманний гібридний режим. За 25 років незалежності політичний порядок безперервно формується, неформальний простір має визначальний характер в політичній системі. Політична система постійно перебуває в кризовому становищі.

Дослідник О. Крисенко зазначає: «Виключна роль неформальних інститутів в українському політичному процесі, їх автономність від нормативно-правової площини та низька ефективність державного управління є універсальними особливостями вітчизняного демократичного транзиту» [5, с. 61].

Проблемною особливістю українського транзиту було поступове витіснення старих радянських формальних інститутів новими пострадянськими неформальними інститутами [1, с. 17].

Загалом неформальні інститути найефективніші тоді, коли діють як доповнення до формальних інститутів, а їхнє переважання над формальними в українському суспільно-політичному житті є своєрідним рудиментарним інституціональним відхиленням, випадком політичної девіації. Немає єдиного підходу щодо шляхів ефективною модернізації українського політичного ринку, виходу з пастки гібридності. Одним зі шляхів є створення системи ефективно діючих формальних інститутів (але як ми проаналізували, цього замало, потрібна легітимність цих інститутів). Другий шлях – активна цілеспрямована державна політика, яка стримується незацікавленістю частини правлячої еліти [6]. Ще інший варіант – зміцнення інституціональних основ держави.

Таким чином, ми можемо говорити, що зі здобуттям незалежності Україна зіштовхнулася із рядом проблем. Процеси інституціоналізації, трансформації, модернізації, які супроводжуються в будь-яких перехідних суспільствах рядом негативних чинників, є нормальним явищем. Втім, український суспільно-політичний посткомуністичний трансформаційний процес виявився унікальним, специфічним, який супроводжувався процесами деінституціоналізації, деформалізації, появою впливових, активно функціонуючих неформальних політичних інститутів, які спершу відкинули на маргінес формальні інститути, через їхню нелегітимність, а згодом набули конкурентної моделі взаємодії з ними. А чим суперечність під час взаємодії глибша, тим сильніші розчарування в інноваціях, тим функції інститутів менш ефективні. Підкріплюється це феноменом подвійної інституціоналізації та амбівалентністю масової свідомості громадян, що стереотипно відтворює рудименти Радянського Союзу. Всі ці речі творять зворотній вплив успішному демократичному переходу та політичній модернізації України. Отже, аналізуючи перехідний процес українського політичного ринку, варто враховувати специфічні реалії, притаманні лише Україні, а не просто накладати, копіювати на наявні традиційні реалії нові, бажані інститути, які ефективно функціонують в інших державах за кардинально інших умов.

Список використаної літератури:

1. Гельман В. Институциональное строительство и неформальные институты в современной российской политике / В. Гельман // Полис. – 2003. – № 4. – С. 6–25.
2. Головаха Є. Особливості політичної свідомості: амбівалентність суспільства та особистості / Є. Головаха // Політологічні читання. – 1992. – № 1. – С. 24–29.
3. Головаха Є., Панина Н. Постсоветская деинституционализация и становление новых социальных институтов в украинском обществе / Є. Головаха, Н. Панина // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2001. – № 4. – С. 5–22.
4. Головаха Є., Панина Н. Соціальний портрет сучасної України / Є. Головаха, Н. Панина // Напередодні. Україна на рубежі ХХІ століття. – К., 2000. – С. 42–53.
5. Крищенко О. Вплив неформальних інститутів на український політичний процес / О. Крищенко // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 4. – С. 58–62.
6. Лукашенок И. Институционализация новых социальных отношений в современной России / И. Лукашенок. – Ростов-на-Дону, 2004. – 216 с.
7. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт. – М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 137 с.
8. Радаев В. Новый институциональный подход и деформализация правил в российской экономике / В. Радаев. – М., 2001. – 42 с.
9. Хелмке Г., Левитски С. Неформальные институты и сравнительная политика / Г. Хелмке, С. Левитски // Прогнозис. – 2007. – № 2. – С. 188–211.
10. Хлопин А. Деформализация правил: причина или следствие институциональных ловушек? / А. Хлопин // Полис. – 2006. – № 4. – С. 6–15.
11. Panina N., Golovakha E. Tendencies in the development of Ukrainian Society (1994–1998). Sociological indicators. – Kiev, 1999.
12. Rychard A. Old and New Institutions of Public Life // Societal Conflict and Systemic Change. The Case of Poland. – Warsaw, 1992. – P. 211–224.

THE EMERGENCE OF INFORMAL INSTITUTIONS IN UKRAINE AS A RESULT OF DEINSTITUTIONALISATION AND DEFORMALIZATION AND SPECIFICITY OF THEIR INFLUENCE ON THE FORMATION OF POLITICAL REGIME**Anastasia Rusyniak**

*Ivan Franko National University of Lviv
Faculty of Philosophy, Department of Theory and History of Political Science,
Universytetska str., 1, 79000, Lviv, Ukraine*

Analized a general problems of the domestic political process and the influence of informal institutions mainly on development of the Ukrainian political system and on the formation of political regime in Ukraine. Determined political regime of Ukraine as a hybrid because of advantages informal institutions over formal resulting from the process of deinstitutionalisation and deформalization. Done conclusion about the main difficulties of Ukraine in the way of political modernization and democratization.

Key words: informal political institute, political system, political regime, deinstitutionalization, deформalization, ambivalence, corruption.